

ФЕДЧУН НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук, доцент*

Д'ЯЧКОВА МАРІЯ ОЛЕГІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук*

СУЧАСНІ ПРОЯВИ НЕОБЕРЕЖНОСТІ ПРИ ПОВОДЖЕННІ З ДЖЕРЕЛАМИ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Згідно з філософським вченням про свободу та необхідність, всі вчинки людей детерміновані умовами навколишньої дійсності, але в межах цієї детермінації у особи залишаються широкі можливості свідомого та цілеспрямованого визначення своєї волі по відношенню до природи, суспільства, інших людей тощо. Відповідно підґрунтям соціально несправедливої, а більше – осудливої реакції та кримінально-правового впливу є можливість, а у випадку взаємодії з джерелами підвищеної небезпеки – обов'язок, людини, яка порушує правила, діяти інакше, ніж вона діє в даному конкретному випадку.

В ситуації взаємодії з джерелами підвищеної небезпеки суб'єкт необережної поведінки мав реальну можливість усвідомлювати небезпечні властивості самих джерел (засобів, знарядь), передбачити і нейтралізувати загрозливий потенціал, проте ця можливість залишилася нерезалізованою. Відтак необережна поведінка є відхиленням від встановлених у суспільстві чи в певній соціальній групі правил безпеки, що несе в собі загрозу нормальному функціонуванню суспільства, більше того прогресу.

Джерелом необережної поведінки є неухважність, що тягне за собою помилку особи-діяча і об'єктивній дійсності полягає в порушенні правил обережності і призводить до негативних наслідків або створює загрозу.

В сфері взаємодії з джерелами підвищеної небезпеки, між деліктом та суспільно-небезпечним діянням існує генетичний зв'язок, так як при порушенні правил безпеки злочинні наслідки, фактично є загрозами з неабияким потенціалом трансформації в реальність.

Причини значного масиву необережних злочинів пов'язані з попередньою необережною поведінкою особи або незлочинною поведінкою оточуючих осіб, що створюють у суб'єкта певні «шаблони нормальності», пов'язані з порушенням правил обережності. Більше того одна й та сама необережна поведінка при взаємодії з джерелами підвищеної небезпеки може стати злочинною або залишитися незлочинною залежно від випадкових для особи наслідків.

Необережність головним чином обумовлена соціальною безвідповідальністю, зневажливим ставленням до своїх обов'язків та дотримання правил безпеки, прийняттям на себе функцій, які особа у зв'язку із психофізіологічним станом, відсутністю досвіду чи з інших причин не здатна виконувати [1, с. 5].

Особливі психофізіологічні стани особистості, такі як: втома, забудькуватість, нестійкість уваги, уповільнена реакція, хвороба тощо, при поводженні з джерелами підвищеної небезпеки несуть в собі неабиякий загрозливий потенціал. Мова йде про невідповідність психофізіологічних якостей особистості вимогам екстремальних умов чи нервово-психічним навантаженням. При цьому можливість/обов'язок запобігання суспільно небезпечним наслідкам блокується екстремальними умовами конкретної обстановки чи нервово-психічними навантаженнями.

При взаємодії з джерелами підвищеної небезпеки обов'язок діяти відповідно до встановлених регламентів та правил визначає моральний та правовий осуд необережно діючої особи, у зв'язку з чим завдається шкоди цінностям, які поставлені під охорону Кримінального Закону, хоча особа повинна і могла уникнути зазначених наслідків.

Дослідження необережної поведінки відбувається на стику таких наук, як філософія, кримінологія, соціологія, психологія, психіатрія з метою встановлення тих закономірностей психічної діяльності, які належать до несвідомих процесів духовного життя людини. Це, однак, не означає, що поведінка людини позбавлена свідомого та вольового характеру. Будь-яка психічно-здорова особа здатна приймати адекватні рішення зі знанням справи, обирати варіанти поведінки з урахуванням дії зовнішніх факторів, прогнозувати наслідки своїх вчинків. Саме в цьому й проявляється соціальний інтелект особистості. Тому при поводженні з джерелами підвищеної небезпеки необережне заподіяння шкоди соціальним цінностям і благам не може бути визнано вибачливим і тягне за собою відповідні наслідки для особи, зокрема й кримінально-правові.

Актуальність проблеми необережного поводження з джерелами підвищеної небезпеки підвищується у міру того, як зростають технічні можливості людини. Сучасність характеризується збільшенням потужності та складності техніки, появою нових її видів, все більшим насиченням нашого життя потужними технічними установками та іншими джерелами підвищеної небезпеки, впровадженням нових технологій, інтенсифікацією впливу на природне середовище тощо.

Сотні фактів свідчать величезну шкоду, завдану необережністю в різних сферах людської активності. Такі наслідки здатні вийти за межі національних кордонів і обрушитися на суміжні країни або навіть вразити людство в цілому. Так, боротьба за збереження, а скоріше за відновлення довкілля вимагає об'єднання зусиль у глобальному вимірі [2, с. 79].

Причому «ціна» необережності прямо залежить від сфери людської активності та від властивостей джерел підвищеної небезпеки, з якими

взаємодіє особа. Зазначене в свою чергу обумовлює масштаби потенційних наслідків від загрози. Тому в необережних злочинах, зокрема при поводженні з джерелами підвищеної небезпеки проявляється суперечність між «особистістю» та наслідками.

Очевидно, що найбільшу загрозу становлять порушення правил безпеки у сфері використання джерел підвищеної небезпеки.

За підрахунками кримінологів необережні злочини, які мають місце при використанні джерел підвищеної небезпеки, становлять 3/4 всіх необережних злочинів [1-4]. До цього слід додати, що цей сегмент характеризуються високим рівнем латентності. Що у свою чергу ускладнює як правильне визначення питомої ваги у структурі загальної злочинності, так і суспільну оцінку реальних масштабів небезпеки.

Небезпека необережної злочинності визначається не тільки фактичною шкодою, яку завдають ці злочини в даний момент, але і їх динамікою, тобто напрямом їх розвитку. У цьому плані можна дійти висновку, що у сучасних умовах загальна небезпека необережності, зокрема при поводженні з джерелами підвищеної небезпеки, природньо неухильно підвищується.

Безумовно, розглянуті питання не вичерпують всю повноту проблеми, а лише окреслюють коло подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Нежурбіда С. І. Злочинна необережність: концепція, механізм і шляхи протидії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / С. І. Нежурбіда; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. К., 2001. 20 с.
2. Федчун Н. О. Кримінологічна безпека мореплавства та кримінально-правові засоби її забезпечення: дис....канд.юрид.наук: спец. 12.00.08. О. : НУ «ОЮА», 2014. 241 с.
3. Осадчий В. І. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту. К., 2011. 150 с.
4. Костенко А. Н. Преступная неосторожность: уголовно-правовое и криминологическое исследование. К. : Наук. мысль, 1992. 220 с.

Ключові слова: необережність, джерело підвищеної небезпеки, порушення правил безпеки, латентність, суспільна небезпека.

Key words: negligence, high-risk source, violation of safety rules, latency, social danger.